

Tanja Roženberger Šega

KAJ SE SKRIVA POD KLOBUKOM?

Elegantne
damske klobuke
po globoko znižanih cenah
kot primerno

božično darilo

priporoča v najbogatejši izbiri

Karolina Koschier

modistka

CELJE, Gosposka ulica št. 8

Podružnica v SEVNICI ob Savi

Oglas, ki ga navajam, je le eden izmed različnih časopisnih oglasov, preko katerih so modistke vabile v svoje salone in strankam ponujale damske, dekliske in otroške klobuke, havbe in čepice, pajčolane, žalne klobuke, špaterije, različne kinče, peresa, cvetlice, nojeva peresa, trakove in okrasne cvetlice. Klobuk so po želji tudi predelale, preoblikovale in prebarvale.

Že ti skromni podatki kažejo, da je bila modistovska obrt ena izmed pomembnih oblačilnih obrti, saj je bil ravno klobuk sestavni del celotnega oblačilnega videza. Še več – v družbi je pokrivalo delovalo tudi kot nekakšen statusni simbol in tako označevalo položaj tistega, ki ga je nosil.

In kdo so (bile) modistke, obrtnice, ki so med oblačilnimi obrtniki zavzele prav posebno mesto? Izdelovalke klobukov in drugih priložnostnih pokrival, ki so jih nosile ženske in dekleta, ali tudi ustvarjalke drobnih modnih okraskov in dodatkov ter nekakšne modne oblikovalke, ki so svoje stranke obveščale o modnih smernicah ter jim pomagale z modnimi nasveti? Odgovore mi je pomagala poiskati modistka Mara Premšak iz Celja, ki pripoveduje « ... Predvsem je nujno, da ima modistka okus in potem pa smisel za ta poklic, voljo. Ko so bili boljši časi, sem se jaz veliko ven vozila. Sem šla na Dunaj, sem šla v Graz, sem pogledala modele v trgovinah in tako naprej, ker ideje

pa moraš imet, ker če idej nimaš, pa ne moreš delat. So kakšne dobre glave al pa tudi ne. Pa moraš ji dat tak klobuk, da ji bo pasel, ne. Včasih je katera stranka prišla in rekla, ja meni nič ne paše. Jaz sem jo pogledala, sem dala prvi klobuk na glavo in ji je pasel, da je rekla: kako to, pa nikol mi še ni pasel noben klobuk, res. »

O njihovi popularnosti pa tudi nujnosti priča tudi podatek, da je leta 1939, ko je Celje štelo 20.000 prebivalcev, v mestu imelo svoj lokal kar deset modistik.² Obrt je bila donosna in poklic modistke spoštovan, kar potrjujejo tudi besede gospe Premšak: « Po vojni, ampak ne tej vojni, uni vojni, so bili zlati časi za modistke. Sedem jih je bilo v Celju in v glavnem so vse moze vzdrževale, verjela ali ne. Pol veste, da jim je dober kšeft šel, ne. Ugled modistke je bil kar precejšen. Tako da vem, da mi je naša omica rekla, ko sem imela eno kolegico, direktorico v česalnici: Marika, ti ne pašeš zraven njih, to se reče, da so strašno dali na ugled modistik v prejšnjih časih ... »

Zapeljivi klobuki in različni modni dodatki so vabili mimoidoče iz prikupnih izložb. Za

njimi se je ponavadi skrival skromen lokal, saj modisterija ni zahtevala veliko prostora. Nujna oprema so bili šivalni stroj, škarje, likalnik in seveda tulci za klobuke. Osnova za izdelovanje pa so bili modeli različnih oblik, narejeni iz lipovega lesa ali iz mavca, na katere so se »španali« klobučevinasti tulci in se tako po modelih tudi oblikovali. Modistka Mara opisuje svoj potek dela: « Jaz ponavadi tako začnem, da vzamem enih osem klobukov, tulcev in jih začnem delat. Prvo jih navlažim s paro, nato pa moram tistih osem tulcev v treh, štirih urah našpanat, se reče nategnit na razne modele. Potem se to suši dva dni in ko je to suho, moram to klobučevino obdelat s krpo in krtačo. Potem ko je to gotovo, daš dol z modela in začneš fazonirat. Recimo, al daš podlogo noter, če so take fazone, al pa daš trakec okoli in razne okraske. Najtežje je špananje, nategovanje na modele, še posebno če so filci neelastični. To moraš vedet že ko tulc v roke primeš, al bo šel narazen al ne. »

Lesene modele so izdelovali lesostrugarji. V eni izmed bolj umaknjenih ulic Celja ima svojo delavnico lesostrugar Počivavšek, ki še vedno, danes edini v Sloveniji, izdeluje tudi lesene modele za klobuke. Za izdelavo enega modela porabi približno tri ure dela,

Modistinja Mara Premšak, foto T.R.Š.

Modna revija "Klobukov s pridihom nostalgije", foto: T.R.Š.

oblikuje pa iz mehkega lipovega lesa. Modistovske delavnice oziroma lokali so bili značilni za urbana središča in prav tako so bile stranke modistk v večini meščanke. Damski klobuk je bil pač sestavni del meščanske ženske noše in njen zaščitni znak.

Danes klobuk kot uveljavljeni modni dodatek ne velja več. Modistovska obrt se vztrajno umika sodobnemu času s svojimi zakonitostmi. Tudi poslednja modistka v Celju, gospa Mara Premšak, je vrata svojega

salona na Stanetovi 20 v Celju zaprla leta 1996. Veščina modistovskega oblikovanja se utaplja v nostalgijem spominu in na tem mestu se zgodba seli v muzej. Izložba lokala je postala avtentičen muzejski eksponat, za katerim smo, predmet za predmetom, oblikovali rekonstruirano modistovsko delavnico. Tako ustvarjeni modistovsko-muzejski lokal je pomenil osnovo razstave z naslovom »Kaj se skriva pod klobukom?«. Razstava, ki je bila odprta v Muzeju novejšje zgodovine Celje maja lansko leto, je poleg

same rekonstrukcije ambienta obiskovalcem ponujala še kratek dokumentaren film o tej obrti, demonstracije o izdelavi klobuka in različne delavnice izdelovanja klobukov in modnih dodatkov. Že na sami otvoritvi so si obiskovalci lahko ogledali, kako nastaja klobuk izpod spretnih prstov modistke, ostalih napovedanih demonstracij pa so se udeležili v večini celjski srednješolci tekstilne usmeritve. Prav tako so se dijaki množično udeležili delavnic, kjer so izdelovali različne modne dodatke. Med slovenskimi srednjimi tekstilnimi šolami sva skupaj s pedagoginjo izpeljali tudi natečaj za izdelavo klobuka pod naslovom »Klobuk s pridihom nostalgije«. Kar nekaj šol se je odzvalo najinemu vabilu, tako da smo na modni reviji ob otvoritvi razstave predstavili dvaindvajset klobučkov, ki so se na različne načine spogledovali s tradicijo izdelovanja klobukov. Z navedenimi aktivnostmi smo poleg ostalih obiskovalcev k razstavi pritegnili tudi preko šeststo dijakov in nekatere med njimi resnično navdušili za ta poklic, kar pa seveda odpira povsem nove probleme.

Kot avtorica razstave sem želela preseči golo »konserviranje« dediščine in ji ponuditi neke nove oblike življenja z možnostmi, da deli tradicije živijo dalje. Zato bo modistovska delavnica že od jeseni dalje sestavni del nove stalne postavitve, ki jo pripravljamo v našem muzeju. Redni prikazi izdelave klobuka bodo namenjeni vsem obiskovalcem, pa čeprav jih bodo morda opazili le tisti, ki vedo kaj klobuk pomeni ...

1 Nova doba, 13. 12. 1929.

2 Adresar mesta Celja, Celje 1939.

Leseni modeli za klobuke, foto: T.R.Š.

Izložba lokala je postala muzejski eksponat, foto: T.R.Š.